

HÉTFAJLÓ

SZERKESZTŐK: HOCHBAUER GYULA
ÉS DR. KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

ALAPÍTOTTA ÉS SZERKESZTETTE (1906–1911):
DR. FEKETE ENDRE ÉS KISS BÉLA

• KOVÁCS LEHEL ISTVÁN, VERES EMESE GYÖNGYVÉR

A 100 ÉVES ROMÁNIAI EVANGÉLIKUS-LUTHERÁNUS EGYHÁZ MÉLTATÁSA

Amikor a magyar kormány felkérte a Magyar Tudományos Akadémiát, hogy határozza meg a honfoglalás dátumát, az Akadémia egy periódust nevezett meg: 890-től 900-ig. Hogy egyetlen évre tudják leredukálni az eseményt, s főleg az ezeréves megemlékezést, a kormány ennek a periódusnak a közepét jelölte meg a honfoglalás évének, vagyis 895-öt. Végül az előkészületek egy évet késtek, így 1896-ban ünnepelték meg a magyar millenniumot.

Valahogy így jártunk el mi is a Romániai Evangélikus-Lutheránus Egyház megalakulásával is, ugyanis az a folyamat is egy 6 éves periódust jelentett 1920-tól 1926-ig. Nyilván ez a hat év alatt az egyház nem szűnt meg, továbbra is működött, csak jogi, közjogi státusza nem volt. A száz éves évforduló megünneplésére ezért ennek az időszaknak a közepét vettük, így lett 2023-ban a Romániai Evangélikus-Lutheránus Egyház fennállásának 100 éves évfordulója.

De hogyan is történt, mi volt ez a folyamat?

Johannes Honterus reformátor, Luther Márton követőjének hatására 1540-től kezdődően a barcasági magyarság az evangélikus hitre tért át, de a kezdetekkor a magyar gyülekezetek is szász fennhatóság alatt voltak. A magyar önállóság 1844-ben merült fel először, ezt csak tetőzte az 1848/49-es szabadságharc, amikor – többek között – magyar evangélikus harcolt szász evangélikus ellen. A végleges elszakadás nagy szószólója a hosszúfalusi lelkész, kaposi Molnár Viktor volt, s 1874-ben döntés született az önálló magyar esperesség megszületéséről. A tényleges kiválásra és a Brassói Magyar Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházmegye megalakulására 137 évvel ezelőtt, 1886-ban került sor. Az új egyházmegyét a Tiszai Evangélikus Egyházkerület fogadta kötelékébe.

Mondani sem kell, hogy a barcasági csángó magyarság megmaradása érdekében ez volt a legfontosabb lépés.

Az 1920-as trianoni békediktátum új helyzet elé állította a Romániába szakadt magyar evangélikusokat. Egyrészt el kellett szakadniuk a Tiszai Egyházkerülettől, másrészt új elnevezést is kellett találniuk, arról nem is beszélve, hogy Erdélyben teológiai intézet sem volt.

A szászok lefoglalták a Romániai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház elnevezést, ezért 1920-ban elkezdődött az a nehéz folyamat, amely a romániai magyar evangélikus püspökség megalakulását célozta meg.

A kezdeti kaotikus állapotban három egyházközösség a Szász Országos Egyházhoz való csatlakozás mellett dönt, a hangadó szerepét betöltő Moór Gyula brassói esperes vezetésével. Ezt az áldatlan helyzetet látva, Kirchknopf Gusztáv kolozsvári lelkész kezdeményezésére 1920. április 11-én Aradon megtartják a magyar anyanyelvű gyülekezeteket magába tömörítő, különálló egyházszerkezet megalakulásának első egyetemes presbiteri alapítógyűlését, ahol az önálló Erdélyi és Bánnati Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkerület megalapítása mellett döntenek. Mivel az egyházkerületbe olyan gyülekezetek is tartoztak volna – a kolozsvári is például –, amelyek a Szász Országos Egyház igazgatása alatt álltak, ez nemcsak a két egyház képviselői közötti feszültséghez vezetett, hanem a román államhatárolom részéről a magyar egyházkerület megalakításának elutasítását is maga után vonta. Hosszas huzavona, évente többszöri gyűlés és bonyolult eljárás következtében a Román Vallásügyi Minisztérium 1926. december 22-én kelt átiratában egy Szuperintendencia működését engedélyezte, azzal a kitételrel, hogy a szuperintendens közjogi tekintélye

nincs elismerve. A püspöki rang a Szász Országos Egyházban maradt meg. A szuperintendensi tisztségre Frint Lajost, a szuperintendencia felügyelői tisztségére pedig báró Ambrozy Andort választották. A magyar egyházkerület tehát harmincezer taggal és három, az Arad-Bánsági, Brassói és Ötvárosi Egyházmegyébe szerveződő 23 gyülekezettel alakulhatott meg.

A Második Bécsi döntés miatt ismét módosítani kellett az egyházkerület működését, majd a második világháború után, 1948-ban a román állam végre elismerte a magyar evangélikus püspökséget, és Frint Lajos halála után megválasztott Argay György püspöki kinevezését is. A püspökség a szász egyházból kivált halmágyi, kiskapusi és szakadati, valamint a két világháború között alakult bukaresti magyar, illetve a

világháború alatt létrejött román gyülekezettel elnyerte mai formáját, amelybe három egyházmegye tartozik: a brassói, a kolozsvári és szlovák nyelvű gyülekezetek egyházmegyéje.

2001-ig Romániai Zsinatpresbiteri Evangélikus-Lutheránus Egyház volt a neve.

Jelen pillanatban a püspöki feladatokat Adorjáni Dezső Zoltán látja el, akit 2004. október 8-án, Sepsiszentgyörgyön Szebik Imre és Mózes Árpád püspök iktattak be hivatalába. Püspökhelyettes Ft. Koszta István brassói lelkész.

*

Méltatjuk, hogy a Barcaság és az ország egyházi életében kifejtett kimagasló tevékenységével, hogy a 100 éves szolgálatával, a Romániai Evangélikus-Lutheránus Egyház hozzájárult nemzeti közösségünk értékeinek gyarapításához.

• HOCHBAUER GYULA

ISKOLÁK NEHÉZ IDŐKBEN

Gyakran lapozgattam a Brassó és környéke iskoláinak régi értesítőit, pontosabban Brassó, Fogaras és Négyfalu iskoláit. Minden pedagógustársamnak ajánlom a múlt tanácsait is. Válasszunk ki egy szűkebb időszakot, mondjuk az 1914 és 1919 közöttit. Azért ezt az időszakot, mert az itteni magyarok sorsában is vízvonalasztó ez. Némi utánajárással elérhető a Brassói Római Katolikus Főgimnázium, a Brassói Főreáliskola, a Brassói Felső kereskedelmi, a Foga-

rasi Állami Főgimnázium, a Hosszúfalusi Állami Polgári, a Brassói polgári Leányiskola, a brassói állami elemi iskolák évi Iskolai értesítői.

Megjelenés előtt áll egy ezekből válogatott szöveggyűjtemény. Már a legtöbb ebben a könyvben szóban forgó iskola nem működik, van, amelyik jogutód nélkül veszett oda az idő süllyesztőjébe, pedig a XX. század második évtizedének a közepén a nagy háború kitörésekor 2700 gyermek iskolázott ezekben.

(Folytatás a 2. oldalon.)

• HOCHBAUER GYULA

ISKOLÁK NEHÉZ IDŐKBEN

(Folytatás az 1. oldalról.)

S aki ma tud még róluk, az nem a hajdani hivatalos nevükön nevezi őket, hanem mintha ez valamilyen közelebbi kapcsolatról is árulkodna, a rövid nevükön: például a Brassói Magyar Királyi Állami Főreáliskolát csak Főreálnak.

Ezeknek a tanintézményeknek a krónikái az évente kötelezően megjelenő Iskolai értesítők, s a krónikás legtöbbször az adatokat összesítő igazgató, aki érzi is a hitelesség felelősségét, hisz két fő irányba áramlik szövege: egyrészt a beszámoló „keretét, tartalmát és terjedelmét” kötelezően előíró főhatóság, másrészt a közérdeklődés. Ez utóbbi maga is többszálú, de legfontosabb megszólítottjaik a növendékek és mindazok, akik szülői vagy nevelői hivatásuknál fogva felelősek ezek sorának alakulásáért.

Tapasztaljuk, hogy a krónikást korlátozza egy bizonyos sablon, amelynek eleget kell tennie a főhatóságai felé, és ez óhatatlanul ismétléseket eredményezett, bár ha a címlapokat figyelmesen böngésszük, észrevehetjük, hogy az igazgató neve alatti vállalt szerep a tartalomhoz való viszonyulással is kapcsolatos lehet. A legtöbb helyen szerkeszt az igazgató, de van, ahol közzétesz és olyan is, ahol kiad.

Volt iskola, amelyik osztályfőnök, vagy más tanár révén folyamatosan levelezve tartotta a kapcsolatot a harctérre került növendékével, és iskolaigazgató, aki hadbahívott tanártársával levelezett. A kapcsolattartás igénye másik irányból is megmutatkozott: a hadseregből haza látogató katonák nemcsak vizsgákkal kapcsolatos érdekből látogatták meg iskolájukat, hanem természetes emberi vonzalmuk ösztönzésére hallgatva is.

Egymás után lapozgatva ezeket az értesítőket, markánsan körvonalazódtak, hivalkodás nélkül mutatkoztak meg az iskolák, pár szóval pedagógusok arcéle rajzolódott meg. A szövegek konkrét tartalma és rejtőzködő tonalitása egymást kiegészítve árulta el az iskola pedagógiai alapelveit, a két fontos szereplőcsoport: tanulók és pedagógusok közötti viszonyt. A krónikás általános érdeklődésre számítván végzi egyik, általa is fontosnak tartott, évente ismétlődő, számba vevő és egyszerre számadó hivatali feladatát. Azt is tudja, hogy az utókorhoz is szól, az utódokhoz, akik ismerik, akiknek ismerniük kell azt az iskolát, amelyikről beszél, és

az iskolát körülvevő tágabb közösséget, környezetet, és az időt is, amely eseményeivel igazgatja az embert. Mintha az olvasó elnézését is kérné amiatt, hogy túl sok adattal terheli, de a vele való sorsközösség jogán ezt megteheti, mert ki volna alkalmasabb arra, hogy minderről beszéljen, mint ő, aki az olvasók egy részéhez hasonlóan, ezt a világot élte. Ezt a világot, „mely földrajzi fekvésénél s a nemzetiségi, vallási és kulturális érdekek egymást keresztező irányánál fogva maga is nemegyszer abban a veszedelemben forgott, hogy a világháború tűzcsóví ide is eljutnak...” (Ért. Főgimn.1915–16., 4–5. o.)

Kevésre e sorok megírása után a veszedelem tényé változott, Brassóban és környékén is tomboltak az emberáldozatokat is követelő fegyverek.

Az iskola nem zárkozhatott el attól, ami körülötte történt. Nemcsak a diákok katonaköteles édesapjukat, vagy más családtagjukat hívták hadba, hanem az iskola hadköteles korba kerülő növendékeit is. A tanárok sem kerülhették ki a behívást.

Ha a háború első évében egyik krónikás elégedetten jegyezte meg, hogy a háború enyhítette/megszüntette a nemzetiségi és felekezeti súrlódásokat, rövidesen drámai helyzetet teremtett, hogy mihelyt a háborús fejlemények úgy alakultak, az addig egymás mellett békében élő különböző nemzetiségűek egymás ellen kellett, hogy fegyvert viseljenek.

Ezek az iskolai értesítők „nevükön szólítják” a hadbavonult növendékeket és tanáraikat. Követik sorsukat a menekülés drámai zűrzavarában és hazahívják őket, amikor Brassó visszafoglalása után itthon elkezdődhet a legrövidebb tanév. Ugyanakkor itthon a háború tartama alatt végig aggódva követik a háború hatását növendékeikre. Bálinth György kérdéssora így fogalmaz erről: „*A templom Istenháza, tehát megvívhatatlan menedékvár. De elég erős lesz-e az oltár és trón védelmére az iskola, ha már onnan is kezdik kidobálni a keresztet? Verhet-e az erény gyökeret a gyöngye gyermekszívekben, ha a kapun kívül csalást, fortélyt, lopást, uzsorát, hitetlenséget, erkölcsi elfajulást, önzést látnak? Ha látják a gyűlölködést, a nemzetrontó eszmék ádáz harcát? Ha látják a nagy hazugságokat, a fojtó gázt, a robbanó aknát, az ércfalakat, melyeket a háború az élet és az iskola közé emelt?*” (Ért.

Főgimn. 1917–18., 13. o.)

Ezek közül az iskolatörténeti krónikák közül a legszükszavubbak az elemi iskolák krónikái. S amint haladunk felfelé a beiskolázottak életkorával, egyre több minden derül ki a szóban forgó világról, ráadásul úgy, hogy az olvasó ma sem maradhat közömbös. Cáfolhatatlan: befolyásolnak ezek a krónikák.

Van, ahol a statisztika irányít felismerésekre, van, ahonnan az események nyúlványai indáznak felénk, máshol távoli rokont ismerünk fel a gonddal számon tartott névsorokban...

Felismerhetjük, hogy nemcsak embereknek, hanem intézményeknek is lehet egyéniségük.

Rácsodálkozhatunk a kontinens-méretű menekülés hozzánk közelebbi változatára.

Elgondolkozhatunk a háború okozta népegyességmozgás következményeiről, a hírdetett és gyakorolt célkettősségén.

A most átlapozott iskolai értesítők az Ágoston Lajos, Bálinth György, Dávid Mihály, Kaufmann György, Killyéni Endre, Krbekné Liber Etelka, Sára András, Sárkány Loránd, id. Szemlér Ferenc, Szépréthy Béla munkája. Ezekből szemelvényeztem

olyan rövidebb-hosszabb részleteket, amelyek leginkább hordoznak ma is érvényes üzenetet. Néhol összekötöttem ezeket, máshol az eredeti rendszert tiszteletbe tartottam. A krónikások közül a Bálinth György stílusa erőteljesen egyéni. A görög-latin szakos tanárt az intézet főtanhatósága bízta meg a háborús tanévek történetének megírásával. A négy év közül csak egyben helyettes igazgató, tehát általában szabadulhat e szerep elvárásaitól. Szövegeit a hazafiságot kifejező pátosz jellemzi, ami sokszor kifejezésbeli túlzásokra ragadja. Ezek nélkül is olvashatjuk az írásait, de nem tartottam méltányosnak ezek kipontozását. Van, ahol más forrás beidézésével próbál hitelességre törekedni, vagy enyhíteni saját hazafiúi keserűségének a kifejezésén. Ő a krónikások közül az egyetlen, aki le-lefékezi a gondolatait, feltekint és megszólítja a közönséget, majd folytatja.

Nehezebbek-e ezek a tanévek a többinél, vagy csak emberpróbálóbbak?

Melyik felmenőim voltak iskolások azokban a tanévekben, amelyekről ezek az értesítők tudósítanak, amelyek ezek az iskolatörténeti krónikák örökítenek meg?

• KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

A TÜRKÖSI PIROSKA CSALÁD

(Folytatás előző lapszámunkból.)

A másik ágon Piroska István (1888–1972) és Bálint Sára (1892–1966) gyerekeit követjük nyomon a következőkben. Itt is, a 12 gyerekükkel igen szép, terebélyes ág alakult ki a családfában.

Az első gyermekük Piroska Sára (Türkös, 1912. február 10. – Türkös, 1912. június 2., tüdőlob) alig pár hónapot él. Második gyermekük Piroska István (Türkös, 1913. június 17. – Bácsfalu, 1982. április 13.) 1941. május 24-én feleségül vette Tomos Ilkó Annát (Hosszúfalu, 1919. november 17. – Bácsfalu, 1971. március 9.). Harmadik gyermekük pár napig élt. Piroska Sándor 1915. szeptember 4-én született Türkösben, és 15-én hashártyalobban meg is halt. Negyedik gyermekük Piroska Gyula (Türkös, 1918. szeptember 16. – Kolozsvár, 1995. január 26.), felesége Tamás Vilma (Csíkrákos, 1920. augusztus 20. – Kolozsvár, 1993. november 3.). Ötödik gyermekük alig tíz évet élt. Piroska Sándor 1920. április 23-án született Türkösben, és 1930. február 1-én meghalt. Hatodik gyermekük

Piroska Mihály (Türkös, 1922. március 18. – Csernátfalu, 2002. január 3., lábüszkösödés) 1948. július 27-én feleségül vette Nagy Annát (Csernátfalu, 1929. január 24.), aki ma is él. Hetedik és nyolcadik gyermekeik szintén korán elhunytak: Piroska Sára (Türkös, 1924. január 16. – Türkös, 1924. december 28., hörgglob) és Piroska Berta (Türkös, 1925. október 17. – Türkös, 1930. január 15.). Kilencedik gyermekük Piroska Anna (Türkös, 1928. február 9. – Hosszúfalu, 2012. október 13.) 1952. február 23-án feleségül ment Horváth Gaudi Jánoshoz (Hosszúfalu, 1928. július 1. – Hosszúfalu, 2005. március 9.). Tizedik gyermekük Piroska János (Türkös, 1931. január 19. – Türkös, 1997. február 27., szívbjaj) 1956. december 6-án feleségül vette Simon Piroskát (Csernátfalu, 1937. március 31. – Türkös, 2014. augusztus 3., öregség). Tizenegyedik gyermekük Piroska Irén (Türkös, 1934. február 14. – Brassó, 2016. augusztus 8.), férje Lungu Gheorghe (? – Brassó, 2015. augusztus 14.).

(Folytatás a 3. oldalon.)

• DR. BENCZE MIHÁLY

KÖZÖS KONCERT

(Folytatás előző lapszámunkból.)

Papp Éva matematikát, Tana Anna zenét, Gödri Éva csillagászatot, Benedek István tornát, Grigercsig Ilona földrajzot, Nagy Béla biológiát és kémiát, Gazgad Árpád pedig a fizikát tanította. 1962-1967 között a kolozsvári George Dima Zeneakadémia hallgatója a hegedű szakon, a magyar tagozaton. A hegedű szakot Kiss László és Kurta László, az összhangzattant Jaganos János, az ellenpontozást Eisikovitz Mihály, összhangzattant és komponálást Terényi Ede, a kórust Pop Dorin, az esztétikát Földes László, a zeneelméletet Márkos Albert, az elméletet Husti Ioan, és a zongorát Farkas Magda. Évfolyamtársai voltak Herskovits Sándor, aki a Brassói Opera karmestere lett, Ganea Viorel, aki a Brassói Filharmónia igazgatója lett. 4-ik osztályos kora óta sakkozik, tagja volt az egyetemi sakk klubnak, majd az országos egyéni bajnokságon 4-ik helyezést érte el. A Brassói Univerzitata sakkcsapat tagja. Most unokáival sakkozik.

Egyetem után, Nagyszebenben a román-német nyelvű tanítóképző zenetanára 1967-1970 között. Ugyanakkor 1968-1969 között hegedűs a Szebeni Filharmóniában. 1968-2005 között a Brassói Zenei Líceum hegedűszakos tanára, nyugdíjazásáig. Brassóban a Tanárok Zenekarának a tagja, a Fekete templom Bach kórusának a tagja, a Brassói

tanárok kórusának tagja (a karmester Hans Eckhardt Schlandt világhírű orgonaművész, a Fekete templom kántora), a hétfalusi Gyerkó András kórusának, a Brassói Dalárdának. 1975-2000 között a csernátfalusi református egyház kántora, a Brassó I. Református Egyházközség kántora is volt, most kántorhelyettes ott, ahol szükség van és ott, ahol hívják.

Hatházy Mihály Krisztina és Éva leányait is megtanította hegedűlni, majd Szén János unokájával is sokat foglalkozott, és szerepelt. A holland egyháztaggokkal, még Dobrudzsában, a Techilești lepratelepet is meglátogatták. Hatházy Mihály hegedűtanárnak számtalan tanítványa van az országban, de külföldön is, csak egy néhányat említünk meg: Gál Zsanett, Bartalis Hajnal, Attila, Csaba, Emese, Watzatka Róbert, Bruckner Andrea.

Hatházy Mihály szerint a zene egy művészi kifejezési forma, a hangok és a nem-hangok (csendek) időbeni váltakozásának tudatosan előállított sorrendje, mely nem utasít konkrét cselekvésre, viszont érzelmeket, indulatokat kelt és gondolatokat ébreszt. Hatházy Mihály hegedűművész ebben az axióma rendszerben tevékenykedett, művészkedett, és tanított. A református templomban tartott koncert, egy szakrális térben zajlott, ahol a korosodó nagypapa áldását adta át az unokájának, és egyben a fáklyát, a staféta botot, hogy életművének méltó folytatója

legyen, és egyben hegedű tanári tevékenységére, az unoka tegye fel a koronát. Mi a barcaságiak, köszönjük Hatházy Mihálynak élete munkáját,

Vajda Andrásékának meg azt kívánjuk, nemcsak a Barcaság, hanem a magyarságnak is Paganini szintű hegedű virtuóza legyen!

• KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

A TÜRKÖSI PIROSKA CSALÁD

(Folytatás a 3. oldalról.)

Tizenkettedik gyermekük Piroska András (Türkös, 1935. augusztus 3. – Sepsiszentgyörgy, 2016. május 6.), felesége Buna Ilona (Zajzon, 1934.

július 10. – Sepsiszentgyörgy, 2014. május 27.). Tizenkét gyermekből öt korán meghalt, hét pedig továbbvitte napjainkig a Piroskák ezen ágát.

(Folytatjuk.)

↳ **Piroska István (1888 - 1972) & (1911) Bálint Sára (1892 - 1966)**

↳ **Piroska Sára (1912 - 1912)**

↳ **Piroska István (1913 - 1982) & (1941) Tomos Ilkó Anna (1919 - 1971)**

↳ **Piroska Sándor (1915 - 1915)**

↳ **Piroska Gyula (1918 - 1995) & (?) Tamás Vilma (1920 - 1993)**

↳ **Piroska Sándor (1920 - 1930)**

↳ **Piroska Mihály (1922 - 2002) & (1948) Nagy Anna (1929)**

↳ **Piroska Sára (1924 - 1924)**

↳ **Piroska Berta (1925 - 1930)**

↳ **Piroska Anna (1928 - 2012) & (1952) Horváth Gaudi János (1928 - 2005)**

↳ **Piroska János (1931 - 1997) & (1956) Simon Piroska (1937 - 2014)**

↳ **Piroska Irén (1934 - 2016) & (?) Lungu Gheorghe (? - 2015)**

↳ **Piroska András (1935 - 2016) & (?) Buna Ilona (1934 - 2014)**

Piroska István (1888–1972) és Bálint Sára (1892–1966) sírja

HÉTFALU HONLAPJA
www.hetfalu.ro

• VERES EMESE GYÖNGYVÉR

FŐHAJTÁS A NEMZETI ÜNNEPEN

Október 23-a előtt, a George Moroi-anu Középiskola egyik tanára megkérdezte, hogy mit érdemes megmutatni az e héten Budapesten levő diákoknak, ami az 1956-os forradalmat idézheti? Több helyszínt is mondhattam volna, de vajon mit ért meg egy mai 12-13 éves fiatal mindabból, ami 1956-ban egy szomszédos országban történt? Ma a Corvin közben egy mozt, egy bevásárlóközpontozó vezető utat lát üzletekkel, hogy csak ezt emeljem ki. A Terror háza kiállításaihoz pedig még kicsik. Így hát azt tanácsoltam, hogy az egykori mezőgazdasági minisztérium falába fúródott lövedékeket nézzék meg, talán egy mai gyerek is fel tudja fogni, hogy milyen golyók pusztítottak és öltek embereket majd 70 évvel ezelőtt. A gyerekekkel pedig azokról beszélgettünk órán, akiknek a neve szerepel azon a kopjafán, amely a hosszúfalu-alszegi evangélikus parókia kertjében van. Volt, aki azt sem tudta, hogy itt, az iskola szomszédságában van egy emlékoszlop. Ám a nevek, sajátos hétfalusi mivoltuknál vagy konkrét személyekhez való kötődésük okán mégis rávilágítottak számukra arra, hogy voltak a nagyszülei, dédszülei generációjában

Mátyás Ernő, aki még ez egykori elítéltek közül köztünk van

olyanok, akik náluk alig néhány évvel idősebben a szabadságvágyukért kemény megtorlásban részesültek. Bár mi – akiknek apái megjárták a hadak útját – sem tudjuk elképzelni az elbeszélések nyomán sem, hogy ők mit szenvedtek, mit éltek át a börtönökben, a kényszermunkán, de az elmúlt rendszerben leélt éveink okán legalább a rendszerről van fogalmunk. Ha az iskola 7–8. osztályos diákjai, akik pénteken hallgatták az egykori lelkészek, teológusok, brassói középiskolások történetét, más szemmel tekintenek a saját szabadságukra, a jogaikra, már tettünk egy lépést afelé, hogy szülőföldjük egykori hőseinek, áldozatainak emlékét is tiszteletben tartásuk.

Miközben a középiskola magyar tanárainak fontos volt, hogy a diákok megismerhessék az itthoni történeteket, szomorú volt látni, hogy az október 23-i megemlékezésre még kéttucatnyi személy sem volt jelen. Pedig az idősebb generációk számára a kopjafán szereplő 17 név és a történetük minden bizonnyal ismert. Így hát köszönet azoknak, akik eljöttek, együtt emlékeztek, imádkoztak, és elhelyezték az emlékezés koszorúit.

• VERES EMESE GYÖNGYVÉR

APÁINK, A „BÖRTÖNTÖLTÉLÉ- KEK”: 1956 ERDÉLYBEN

A hét evangélikus lelkészből és teológusból, akiket elítéltek Romániában, néhányat névről sem ismertem. Kiss Bélához és családjához bensőséges viszony fűzte a miénket. Gyerekkoromból Mózes Árpád arca is felsejlik. Amikor kiköltöztünk Bácsfaluba, akkor rendszeressé vált a kapcsolat Gödri-Oláh Jánossal és családjával, sőt Antall Lászlót és családját is ismertem. Dani Péterrel talán egyszer találkoztam az 1990-es évek végén, amikor szüleim faggattam Barcaújfaluról a közösség szokásairól, és ő éppen hazajött Németországból. A közöttük lévő kapcsolatra tulajdonképpen érettségi után döbbsentem rá, még ha addig többször is hallottam történeteket. Aztán jött a rendszerváltás, már lehetett nyíltan beszélni. És mégsem tettük feltáró jelleggel. Az egykori elítéltek sora pedig egyre fogy, az egykori lelkészek közül már senki sem él. Maradtak a történetek, amelyeket legalább lejegyeztem. Legalább kettőt megírtam.

Mózes Árpád, a Romániai Evangélikus Egyház egykori püspöke először indulásáról vall: „Áldott emlékü édesanyám azzal a feltétellel adott engem a brassói Katolikus Főgimnáziumba négy román elemi után, hogy lelkész legyek. Ezt komolyan is vettem. Sajnos, édesanyám harmadéves gimnazista koromban váratlanul elhunyt. Köztudott, hogy 1940 után változott a világ, különböző ideológiákkal tömték a fejünket hosszú éveken keresztül. Ezért alakult úgy, hogy érettségiig valahogy elsikkadt édesanyámnak ez a kívánsága. Nem mehettem rögtön érettségi után egyetemre, édesapám anyagi helyzete miatt. Egy évvel később a mezőgazdasági egyetemre készültem, de nem sikerült. Nem engedték, hogy felvételizsek. Majd a matematika-fizika szakra iratkoztam be, hála a jó Istennek, sikerült a felvételi, és el is végeztem az első évet a Bolyai Egyetemen. Másodéven viszont egy ellenőrzés volt, mégpedig mert jobboldali elhajlással vádolták akkoriban Nagy Istvánt, aki a rektor volt, s ellenőrizték az egész ifjúság helyzetét, és kiderítették azt, hogy édesapám kulák. Több társammal együtt exmatrikuláltak, illetve az egyetemről kitiltottak. Bárhová próbálkoztam, nem volt lehetőségem, illetve nem adtak lehetőséget, hogy folytassam valamilyen formában a tanulmányaimat. Így a sok becsukott kapu mellett már csak egy nyitott maradt: amiért édesanyám imádkozott, és ez a teológia volt. Így mentem 1952 őszén a teológiára, ahová négy évet jártam. Lelki megnyugvást talál-

tam ott. A Bolyai Egyetemen szemben, ahol jellemtelen osztályharc zajlott, a teológián egy nyugalmas, csendes helyet találtam. Egy kedves baráti kör alakult ki, akikkel jó volt együtt élni, tanulni, szinte Isten áldásaként. A teológia elvégzése után áldott emlékü Argay püspök úr maga mellé vett titkárnak és segédlelkésznek. Ezt követően megnősültem, és következő évben megszületett a fiúnk. A lelkészképesítő, un. nagypapi vizsga után meghívást kaptam a székegyházi gyülekezetbe.”

Az 1956-os forradalom idején a kolozsvári magyarság hihetetlen lelkesedéssel és kitörő örömmel fogadta a szabadságharc kitörését, és ennek hangot adott ott, ahol erre lehetősége volt.

„Amikor az orosz tankok végigtaposták a magyar földet, keményen elítéltük, gyászszalagot tűztünk ki a mellünkre” – folytatta Mózes Árpád. „Ez volt az un. bűnünk, amit nekünk később meg kellett szenvednünk. Többször elmondtam, hogy mi fegyvert nem fogtunk, nem is volt itt Erdélyben. Csupán a gondolatainkért, érzéseinkért és a magyar forradalommal való együttérzésünk miatt állítottak később bíróság elé. Még el kell mondanom azt is, hogy 1956 tavaszán találkoztunk a debreceni Kossuth Egyetem hallgatóival, akikkel elbeszélgettünk a két ország, valamint Erdély akkor még vitatott helyzetéről. Ezért, amikor letartóztatnak, fő vádként számomra ezt rótták fel, hogy hazaáruló vagyok, mégpedig azért hogy idegen állampolgárok előtt a saját hazám belügyeiről beszéltem. Brassóban tartóztattak le, és sötét szemüveggel, bilincsből, mint egy rablót szállítottak el. Tudomásomra hozták a vádat, és többek között nap nap után ezzel riogattak, hogy halálra leszek ítélve, tekintettel arra, hogy hazaáruló vagyok. Abban az időben a csoportvezetőket – mert annak neveztek ki –, mint fővádlottakat hivatalból halálra ítélték. Hála a jó Istennek, amikor a titkos tárgyalás volt a katonai bíróság előtt, akkor kiderült, hogy ezt a vádat ellenem elejtették. Így a vád a Román Népköztársaság területi biztonsága ellen elkövetett biztonsági merényletté formálódott. Amikor az utolsó szó jogán, mint fővádlott megkérdeztem az elnöktől, hogy a szó igazi értelmében mit tettünk mi a Román Népköztársaság területi biztonsága ellen, milyen merényletet követtünk el, azt mondták: nem tettetek, mert nem tudatok, de ha tudatok volna, tettetek volna.”

(Folytatjuk.)